

A fehéringes „fogoly”

Beszélgetés Pintér Lajossal

– *Mi jut eszébe, ha azokat a „hívószavakat” mondom, hogy gyermekkor és szülők?*

– Kedves nekem ez a kérdés, mert életemnek múltat felidéző szakaszát élem, mivel 2013 márciusában leszek hatvan esztendő, és ez a kerek évszám valamelyest nosztalgizásra is indít. Édesanyám szép kort élt, múlt évben hagyott itt minket 87. életében. Amikor a 80. születésnapján összegyűlt a család és köszöntöttük, azt mondta: „Csak azt nem tudom, mikor telt el az én nyolcvan esztendőm.” Ugyanezt kérdelem én is magamtól, 60. életévemhez közelegve. Ha az ember élete apróbb mozzanatait leltározza, akkor a leltárban azért rengeteg dolog szerepel. Kérdésére azt kell válaszolnom, hogy szép gyerekkorom volt, mely egész életemre ellátott élményekkel. Móricz írja, hogy az emberrel gyermekkorában már minden csoda megtörténik. Ezt magam is elmondhatom. Szegeden születtem a klinikán, ám a család nem szegedi. A család évszázadokra visszamenőleg csongrádi. Családtörténeti kutatásokat is végeztem néprajzos és történész barátaim segítségével. Kutató barátaim szerint a török hódoltság koráig visszavezethető a családom csongrádi jelenléte. Az apai és anyai ág egyaránt csongrádi.

– *Mikor kisiskolás diákjaimhoz meghívtam önt, a család kapcsán a bolgárkertész mesterséget is említette...*

– Az apai ági család, a Pintérék ágán apai nagyapámnak nagy területen volt földje, ám ez a föld szikes, rossz talajú volt. Anyai nagy-

apám viszont a bolgárkertészetet művelte. Csongrád mellett, a Nagy rét nevű területen tíz hold földjén gazdálkodott. Ezen a területen kertészkedett az úgynevezett bolgárkertészeti eljárással. Ez a kertészeti eljárás, ahogyan elnevezése mutatja, valóban bolgár nemzetiségű betelepülők nyomán hagyományozódott. Mai szóhasználatnál föliázásnak nevezhetnénk ezt az eljárást. Nagyapámék azonban nem föliáztak, hanem melegágyztak. Ezek a melegágyak voltaképpen kis üvegházak voltak, melyekben palántákat neveltek elő. Alul a talajréteg, felül a napfény melegítette a palántákat, és oldalt fakeret, a fakereten ajtó méretű üveglapok. Az üveglapok kissé meg voltak emelve, hogy ne fülledjen be a palánta. A természetbe kitett palántákkal szemben volt több mint egy hónapnyi előnyük ezeknek az előnevelt palántáknak. Nagyapámnak ebből az volt az előnye, hogy több héttel korábban piacon volt a terménye, mint a többi természetnek. Primört is megelőző primőr kertészkedés volt ez, tehát valamelyest nagyobb haszonnal tudta értékesíteni a terményt, mint a hagyományos módon kertészkedők. Nagymama árulta a piacon a terményt, szép haszonnal. Szép polgári házat tudtak venni Csongrádon. Volt tanyájuk, de városi házuk is. A tanya voltaképpen a munkahelyük volt, télire és a holt időszakokban pedig beköltöztek a városi házba. Ez a ház ma is áll, csak édesanyám halála óta üresen.

– *Milyen volt Csongrádon gyerekeskedni?*

(Straszner András felvétele, 1994)

– Romantikus. Csongrádnak volt Tiszája, Köröse és két nagy holtága. Halászos, horgászok mozogtak, izgalmas volt ez a víz közeli élet. Rengeteg szép élményt szereztem ott. Megéltem annak a folyamatnak a szépségét, hogy ha egy magot elültetnek, az milyen fázisokon át válik kész terménnyé. Izgalmas tapasztalat volt látnom a természetbe vetett ember küzdelmét az elemekkel. Nagyszüleim szép, harmonikus életet éltek egymással és a természettel egyaránt. Elegánsan, kifinomultan, mondhatnám polgárisultan éltek és végezték munkáikat. Csodálom őket, hogy nem olyan „nyers parasztok” voltak, mint számos szomszédjuk. Anyai nagyapám, Csernus nagypapa intelligenciájára rácsodálkoztam már gyerekként.

– *Csongrádon járt általános és középiskolába. Milyen emlékeket hordoz a csongrádi iskoláévekről?*

– Édesanyám első generációs értelmiségi, pedagógus. Ő már a városban kapott állást, de korábban tanított a tanyasi iskolában is.

A tanyasi iskolában a tanító afféle mindenés volt, az iskolánál állt a harangláb- és édesanyám delente még harangozott is. A család beköltözött a városba. Az első osztályt azonban még a tanyai iskolában jártam. Osztatlan iskolában jártam, 1–4. osztályig. Nem lehetett könnyű egy tanítónak egyidejűleg négy osztály számára feladatokat adni. Elöl ültek a kicsik. Amikor a nagyok feleltek, a kicsik füleltek. Akkoriban ezen a tanyavidéken még két iskola volt. Ma már két lakott épület sincs. Annak a tanyai iskolának, ahová jártam, már az emlékét is benőtte a fű. Elnéptelenedett, funkciótlaná vált, majd szét-hordták. A harangot is ellopták.

– *Váci Mihály Jegenye-fényben című verse jut eszembe. A jegenye, mely az iskola tövében állt, a tanyasi, barázdákban bot-*

ladozó gyerekeknek a jel volt, hogy merre kell menniük az iskola felé. Váci a tanítót is ilyen jegenyéhez hasonlítja, aki jel és útjelző a gyermekek számára. „A jegenye zöld máglya, égre lobbant a pusztába”.

– Nagypám, mint parasztpolgár efféle „jegenye” lehetett számomra és környezetem számára. Édesanyám pedig, mint tanító, egyetlen értelmiségiként ilyen „zöld máglya” volt. Délelőtt tanított, délben harangozott és délután irodalmi színpadot szervezett. Megmaradt az ötvenes évekből egy fénykép, amelyen az egész tanyai világ szerepel valami népszínműves kosztümben. A fotón látható szereplőket édesanyám még évtizedek múlva is néven tudta nevezni. Ez a tanyai közösség romlatlanul ott maradt a memóriájában és a szívében.

Egyébiránt a csongrádi táj kevésbé hasonlít Váci Mihály nyírségi tanyavilágára, mert a Nyírség inkább nyersebb, homokosabb, Csongrád és környéke viszont színesebb, zöldebb, gazdagabb flórájú vidék. A táj gazdagságával azonban itt sem párosult a társadalmi jólét. A parasztság ezen a tájon is sokat nélkülözött.

– *Gyermekkorában hogyan jelent meg a szépirodalom?*

– Kisgyermek koromban szinte sehogyszem. Egyáltalán nem emlékszem, mik lehettek az elsős, kisiskolás olvasókönyvemben. Szellemileg 15–16 éves koromban kezdtem magamra eszmélni Csongrádon, középiskolásként. Elkezdtem meglehetősen „koravénen” mindenfélét olvasni.

– *Kiket olvasott? Hogyan kezdett az irodalom iránt tudatosabban tájékozódni, érdeklődni?*

Tíz éves a Forrás (1979)

Állnak: Lezsák Sándor, Balázs József, Gál Farkas, Goór Imre, Hideg Antal, Kovács István, Pintér Lajos, Utassy József, Tornai József

Ülnek: Székér Endre, Hatvani Dániel, Buda Ferenc (guggol), Zám Tibor (Bahget Iskander felvétele, 1979)

– Amikor elkezdtem tudatosabban tájékozódni, a sorsommal és körülményeimmel rokon élményeket kerestem olvasmányaimban. Nagy László vagy Juhász Ferenc hatottak rám, valamivel később pedig Kormos István. Velem ellentétben mindhárom általam felsorolt költő dunántúli, mégis rokonságot érzek velük. De amint mondtam, faltam a könyveket, Sartre egzisztencializmusát, Flaubert-től a *Bovarynét* olvastam. Ez egy kamaszos, felületes, kapkodó szellemi tájékozódás volt. Egy Ady-kötet volt az első, nem felületes, hanem lelkem mélyéig hatoló élmény. Disznóvágási nap volt a városi házunkban. A rokonság estére, végezvén a munkával, iddógált, mulatozott. Én különvontam a szobámba, és a valakitől kapott Ady-kötetet olvastam. Új világ nyílt ki számomra. Ekkor éreztem először, hogy az irodalomnak van valami megmagyarázhatatlan, mágikus ereje.

– Mikor érezte először önmagában azt a késztetést, hogy az irodalmi szövegek nemcsak befogadói oldalról izgalmasak, hanem saját alkotásként is?

– Gimnazista koromban elkezdtem verseket írogatni. Sőt, jelentek is meg verseim a Forrásban és Tiszatájban. A Tiszatájra úgy találtam rá, hogy valamiképp már gimnazistaként tudatos volt bennem, hogy ez a tájegység folyóirata. A Tiszatáj mellett a Forrást lehetett kapni Csongrádon az újságosnál. A Forrás folyóiratot minden hónap-

ban átolvastam, noha ekkor még nem sejtettem, hogy sorsom össze fog forni ezzel a folyóirattal.

– *Ha nem tévedek, Ilia Mihály szerkesztette akkoriban a Tiszatájat.*

– Igen. Ilia Mihálynak küldtem először verseket. Voltaképp ő fedezett fel. Gimnazistaként fedezett

Pintér Lajos fiaival (Bahget Iskander felvétele)

fel, de egyetemista és Eötvös-kollégista lettem már, mire a gimnazistaként küldött írásaim a Tiszatájban megjelentek 1972 novemberében. A hetvenéves Illyés Gyulát köszöntő lapszámban jelentem meg. Aztán a decemberi számba, majd az 1973-as januárba is tett be tőlem Ilia Mihály írásokat. Három egymást követő számba.

– *Rendszeresen kapott tehát publikációs lehetőséget Ilia Mihálytól. Hogyan tovább?*

– Annyi kéziratot küldtem Ilia Mihálynak, hogy az már valamiképp kötetként körvonalazódott. Ő a kötetnyi kéziratot átküldte Kormos Istvánnak, a Móra Kiadó szerkesztőségébe. Kormos legendás szerkesztő volt.

– *Na és legendás költő. A Móra Kiadón belül a Kozmosznál jelentek meg verskötetek.*

– Igen. Évente két pályakezdőt adott ki itt Kormos. Jó ízléssel válogatott: Kiss Annától Kiss Benedeken át Veress Miklósig sokakat felfedezett. Óriási megtisztetés volt nála megjelenni. Egyszer kaptam Ilia Mihálytól egy levelet, melyben közölte velem, hogy ajánlással elküldte Kormos Istvánnak a verseimet egy leendő kötet reményében. Azt írta, érdeklődjek Kormosnál. Ekkor már magyar–népművelés szakon egyetemista voltam Pesten. Az Eötvös Kollégium portáján volt egy nyilvános, fülkés telefon. Kikerestem Kormos István szerkesztőségi telefonszámát és az Eötvös Kollégium portájáról hívtam.

Bemutakoztam, hivatkoztam Ilia Mihályra és kérdeztem, mikor mehetek be a kiadóba. Kormos nagyon tömören azt válaszolta, hogy nem kell bejönni semmit megbeszélni, ki fogják adni a kötetet. Ezt elsőre nem is értettem, és újrakezdtam a mondókámat. Ő leállított és szikáran annyit közölt, hogy nincs mit megbeszélni, kiadják a könyvet és kész. Ettől függetlenül nem hagytam lebeszélni magam arról, hogy Kormos Istvánhoz bemenjek, ha nem is a kötet kapcsán, de egy tisztelgő látogatásra. Életre szóló atyai barátsággá lett végül a kapcsolatunk. A Kormos Istvánnal kapcsolatos élményeimet később megírtam az Új Írásban. Úgy fogalmaztam, hogy nemcsak a bölcsészkart végeztem el, hanem a „Kormos Egyetemem” is.

– *A kötet 1975-ben jelent meg, Fehéringes folyók címmel. Van azonban egy anekdota, amely szerint a Fehéringes folyók majdnem „fehéringes foglyokká” alakult...*

– Kormos legjobb szándéka mellett is három év volt a kötet kiadói és nyomdai átfutási ideje.

Három év alatt nagyon sok asztalról asztalra vándorolt, fiókból fiókba tették. Sok helyen begépeltek. Egyszer hívat Kormos, rá egyáltalán nem jellemző módon igen ingerülten. Azt mondja, hogyan gondolom én azt, hogy a háta mögött megváltoztatom a kötet címét. Mondtam, hogy nem tudok semmi változtatásról. Az eredeti cím, a *Fehéringes folyók* az én fölnevelő folyómra, a Tiszára utalt. A fehéringes mivolt morális tartalmat is jelölt, természet és morál tisztaságára egyaránt vonatkozott. Kormos erre elmegy és visszahoz egy kartotékot, melyre hatalmas betűkkel rá van írva, hogy *Fehéringes foglyok*. Addig készültek az újabb és újabb kartotékok, míg végül a folyók foglyokká váltak. Vélhetőleg valamelyik titkárnő félrehallotta, elgépelte.

– *A hetvenes években még igen merész cím lett volna a Fehéringes foglyok, elég egyértelműen lehetett volna mögé sejteni a költők és egyéb „fehéringes” értelmiségiek fogoly mivoltát, kiszolgáltatott helyzetét. A fehéringes értelmiségi látszólag szabadon járkál, mégis egy zárt rendszer foglya. Az értelmiségiek rabruhája a fehér ing?*

– Pontosan így van. A *Fehéringes foglyok* isteni kötet cím lett

volna. Mögé lehetett volna sejteni Rajkot, 56-ot, a kemény és puha diktatúra minden emberi helytállását és mindazt, amit ön említ. Olyan különleges cím ez, amelyet csak így, véletlenül, gondviselés-szerűen lehet találni. Azért merem ennyire dicsérni ezt a kötet címet,

„Séta bölcső-helyem körül”, Csongrád-Nagyrét. Portré a tanyánk udvarán (Móser Zoltán févetele, 1978)

mert nem én találtam ki, hanem sorsomra vált, később pedig a válogatott verseim kötetének címévé lett, immár tudatosan is. Megmondtam Kormosnak, hogy itt félreértés van, és a vége az lett, hogy mindketten jót nevtünk. Persze tudtuk, hogy nem csupán egy gépelési hibán nevtünk, hanem ennél sokkal többről van szó.

– *Mondana Kormos Istvánnal kapcsolatos anekdotát?*

– Kormos nagy Fradi-rajongó volt. Egy alkalommal kimentem vele az Üllői útra a Fradi–Haladás mérkőzésre. Előreküldött, hogy vegyem meg a jegyeket a meccsre. Villamossal akartam menni, de ragaszkodott ahhoz, hogy taxival menjek, adott taxira pénzt. Kormos kedvéért én is a Fradinak drukkoltam, de kikaptunk 2:0-ra. A taxis jegyvásárlás is igazolja, hogy Kormos szegény származá-

sú, de gavallér ember volt. Szeretett nagyvonalú lenni. Amikor bementünk hozzá a Móra Kiadóba, mindig meghívott a Hungária Kávéházba egy whisky-re vagy jó minőségű sörre.

– *Juhász Ferencet is említette, mint irodalmi hatást. Vele kapcsolatos anekdotát fel tudna idézni?*

– Juhász Ferenc is ígéretes költőnek tartott egyetemista koromban, és ezt azzal is kifejezte, hogy kaptam tőle egy szép, márkás, arany hegyű töltőtollat gyönyörű díszdobozban. Volt benne egy kis cetli, amelyben azt írta, hogy „A fiatal költőnek bátorításul, hogy ezzel a tollal írja a verseit. Juhász Ferenc”. Ez olyan meghatározó és megrendítően

nemes ajándék volt, hogy soha nem mertem tintával megtölteni és írni vele. Erekléként tartottam számon. Épp mostanában akadtam rá, ahogy édesanyám meghalt és Csongrádon pakolásztam. Örök emlék és örökre szóló bátorítás. Megvan érintetlenül, cetlivel, díszdobozzal együtt, használatlanul.

– *Juhász Ferencet, Kormos Istvánt és Nagy Lászlót említette mint irodalmi hatást. Kiket tart fontosnak rajtuk kívül megemlíteni?*

– A Kilencek költőit. Utassy Józsefet, Kiss Benedeket, Oláh Jánost, Mezey Katalint, Péntek Imrét, Rózsa Endrét és mind a kilencet mondhatnám. Ők akkor végeztek az egyetemen, amikor én kezdtem, de az Eötvös Kollégiumtól elszakadni nem lehet. Ők minden rendezvényre visszajártak.

– *Többször is szóba hozta egyetemi évei kapcsán az Eötvös*

Kollégiumot. Mi az Eötvös Kollégium titka?

– Az Eötvös Kollégium talán nagyobb hatással volt rám, mint maga az ELTE. Mi a titka? Jó képességű diákokat közösséggé alakító intézmény volt, és a kortárs fiatal értelmiségi közösség „rálátott” egymásra. Egymást tanítottuk. Amikor bekerültem a kollégiumba, a hálószobában volt ötödéves, másodéves, én elsőéves. Rám a kortárs generáció nagyobb hatással volt, mint az egyetemi professzorok. Az Eötvös Kollégium olyan hatással volt rám, hogy még ma is gyakran álmodom róla. Az egyetemet már rég ott hagytam, de álmaimban még mindig ott vagyok a kollégiumban.

– *Kikre emlékszik szívesen vissza? Említette a Kilencek költőit, akik visszajártak az Eötvös Kollégium rendezvényeire.*

– Igen, még a menzára is visszajártak. Ha Pesten maradtam volna, én is így tettem volna,

mindaddig, amíg életkorom miatt ki nem néztek volna. A Kilencek generációja az utánuk következő generációkra jelentősen hatott. Egyik képviselőjük, Kovács István, mikor én Eötvös-kollégista lettem, nevelőtanárként maradt ott. Utassy Józsefet nem lehetett nem szeretni, kitűnő költő és különleges jelenség volt. Én akkor még a depressziós, önmarcangoló Utassy Jósikából semmit sem érzékelttem. Találkozásaink alkalmával mindig csupa derű volt.

– *A Kilencek alkotóinak volt egy antológiája, az Elérhetetlen föld...*

– Amikor ez az antológia megjelent, elhatározták, hogy a magyar irodalom színe-javához elviszik a kötetet. Az irodalom jelesei szívesen fogadták őket, kávéval kínálták őket, a polgárosodottabbak megkérdezték, kérnek-e whiskyt. Utassy Jósika mesélte, hogy Veres Péter úgy fogadta őket, hogy kérnek-e egy saját maga által „gyártott” pohár aludtjetet.

A Kilencek alkotói mellett még az Eötvös Kollégium kapcsán meg kell említenem Salamon Anikót, akitől, a kolozsvári származású néprajzostól beszélgetéseink alapján sokkal többet megtanultam Erdély kultúrájáról és mindennapi valóságáról, mint egyéb tanulmányaimból. Később Anikó hazament és a Kriterion Kiadó szerkesztője lett Kolozsváron. Színvonalas néprajzi könyvei is megjelentek. Tragikus véget ért. Öngyilkos lett a romániai diktatúra szorításában. Szobatársam, Wacha Balázs zseniális nyelvész volt, országos egyetemi versenyen első díjat nyert. Ma a Nyelvtudományi Intézetben dolgozik.

– *Kikre tekint úgy, mint saját generációjára?*

– Valahogy úgy hozott és forrasztott össze a sors két emberrel, hogy generációs társaknak nevezhetném őket. Baka Istvánra és Nagy Gáspárra gondolok. Kiterjeszhetném a felsorolást más

Húszéves a Forrás (1989)

Dobozi Eszter, Goór Imre, Kiss Benedek, Füzi László, Pintér Lajos, Szekér Endre, Kovács István, Utassy József, Tornai József,

Csiki László. Elöl: Vörös Júlia, Baka István, Buda Ferenc (Bahget Iskander felvétele, 1989)

nevekkal is, de mi hárman nagyon ráérezünk egymásra. Kormos István egy írásában engem Nagy Gáspár ikertestvérének nevezett. Ezt Baka Pistára is lehetne mondani. Mindhárman kölcsönösen nagyon szerettük egymást. Amikor 1976-ban, végezvén az egyetemmel, méltóképp akartam elbúcsúzni az Eötvös Kollégiumtól, meghívtam Baka Istvánt és Nagy Gáspárt egy irodalmi estre, és Kormos Istvánt kértem fel moderátornak. Szimbolikus volt, hogy Kormos vezette fel az irodalmi estet, és mi hárman mint új generáció érkeztünk meg az irodalomba.

– *Verseiben, az Ezüst című kötetben*

több kortársat is említ, például a tragikusan fiatalon elhunyt Pinczési Juditot vagy Nagy Gáspárt. Pintér Lajos honlapján lapozgatva a fotóalbumot, izgalmas kalandozás nézegetni a régi csoportképeken a fiatal Buda Ferencet, Lezsák Sándort vagy Dobozi Esztert, Utassy Józsefet és sorolhatnám.

– Igen, felbecsülhetetlen kincs az a sok fotó, amely közös rendezvényeinken készült és látható a honlapomon.

– *Egy alkalommal volt szerencsém vendégül látni Pintér Lajost a kecskeméti piarista iskolában, ráadásul a legkisebbek, az alsó tagozatos kisdíákok közé, lévén, hogy Pintér Lajosnak gyermekverseket tartalmazó kötetei is vannak. Az elsőnek az a címe, hogy Zsiványok arca. A Móra Kiadó*

adta ki. A Rajz őszi tűzfalon című képzőművészeti iskolai tankönyvekbe is bekerült. Van más gyermekverskötete is, például a Békarokka. Mi inspirálta gyermekversek írására?

– Gyerekvéset mint olyat, soha nem írtam. Kormostól és Weöres-

(Bahget Iskander felvétele, 2009)

től azt tanultam, hogy külön gyerekirodalom nincs, csak jó irodalom és rossz irodalom. Úgy hiszem, hogy a felnőtt irodalomnak van egy olyan szelete, amely odaadható a gyerekeknek is. A Móra Kiadó is valami ilyesmit csinált, hogy az irodalom legjavából válogatott a gyerekeknek. Azt hiszem és vallom, hogy a gyerekeknek mindenből a legszébbet és legjobbat, egyszóval a legszínvonalasabbat kell adni, ha jó utókort szeretnénk magunk mögött tudni.

– *Hogyan születik a Pintér Lajos-vers?*

– Korszerűtlen költő vagyok. Ebben az informatikus korszakban ceruzával írok olyan papírra, amelynek a másik oldalán már van valami hivatalos levél, tehát „újrafelhasználó” vagyok. A ceruzás vál-

tozatot írom át, csiszolgom, majd „hűséges társammal”, ami egy Erika nevű írógép, tisztázom a végleges szöveget. Verseim mindig ihletből születnek, valami belső hang sűgására. Megrendelésre vagy időpontra, tervszerűen sosem tudtam írni. Előfordul, hogy az utcán emberek visszaköszönnek, pedig nem is köszöntem nekik, hanem a fejemben készülő verssoraimat motyogom. Motyogva, azaz halkán kimondva teszteltem, hogy a vers hogyan hangzik.

– *Említette, hogy a Forrás folyóirattal már egész ifjan, Csongrádon, gimnazistaként, olvasóként megismerkedett. Pintér Lajos ma a Forrás folyóirat*

szerkesztője. Mit tart a legfontosabbnak a Forrással kapcsolatban megemlíteni?

– Amikor 1976-ban elvégeztem az egyetemet, a Forrás folyóirathoz kerültem. Óriási megtiszteltetés és felelősség volt ez. A Forrás mindig igyekezett hűségesnek lenni a magyar irodalom klasszikus értékeihez. Sosem politizáltuk túl a lapot, ma sem tesszük. Nem megyünk bele generációs vagy irányzati harcokba. Azt a magyar irodalmat, amit Illyés ötagú sípnek nevezett, egységében látjuk. Ma már talán több is a sípok száma. A Forrás a rendszerváltás után sem esett áldozatul a bulvárosodási folyamatnak. Remélem, klasszikus értelemben vett irodalmi folyóirat most is.

Bozók Ferenc